

O VIZIUNE DOCUMENTARĂ NOUĂ ASUPRA EVOLUȚIEI POLITICILOR DE BIBLIOTECĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

*Doctor în științe pedagogice Eugen MARTIN,
șef secție marketing și contracte, ÎS „MoldData”*

Abstract

The research POLICY DEVELOPMENT IN THE NATIONAL LIBRARY SYSTEM OF MOLDOVA prepared by Mariana Harjevschi has a special significance for the development of society, social progress and culture development. It is listed the strengths of the paper – review from the practical knowledge of all policy elements, opinions of experts in the field, but as well the international prospective.

It is noted its value for the for policy development of the National System of Libraries and excelency of practical approach, based on solid theoretical foundation related to the definition of policies of the national libraries, establishing the correlation of library policies and regulatory framework, as well as offering innovative products (ex. model Guidelines for Strategy development on libraries) recommendations on different levels of management libraries to streamline the national policy for libraries.

Keywords: *cultural policies, library policies, library strategies/programs, library legislation, legal literacy, library community.*

* * *

În ultimii ani, în special după 2009, s-a remarcat o tendință în administrarea afacerilor publice – de a elabora și a aproba la nivel de Guvern, iar uneori și la nivel de Parlament, diverse concepții și strategii de dezvoltare a multiplelor domenii de activitate. În context, nu face o excepție nici domeniul culturii. Cel mai recent document de „politici”, aprobat, este **Strategia dezvoltării culturii Republicii Moldova: 2013-2020 „Cultura XXI/20”**.

Importanța documentelor de dezvoltare strategică, mai cu seamă a celor aprobate la nivel guvernamental, este incontestabilă. Un document strategic gândit sistemic și implementat în practică are un potențial inestimabil în realizarea obiectivelor fixate. Planificarea strategică este larg folosită în lume și este indispensabilă unui management eficient.

Strategia menționată mai sus este departe de a fi primul document de acest gen în domeniul culturii, elaborat în perioada de după 1991. Astăzi, după două decenii de independență, cu o experiență de lungă durată a „perioadei de tranziție”, cu rezultate mai importante sau mai modeste în guvernarea afacerilor statului, avem posibilitatea să ne permitem o viziune retrospectivă asupra fundamentului teoretic și practic al actului de guvernare din ultimele decenii. Fără aprecieri și preferințe față de anumiți actori politici, deseori ne punem întrebarea referitoare la calitatea acestuia, atât la mod general, cât și în anumite domenii specifice.

În teza sa de doctor în științe, autoarea și-a asumat responsabilitatea de a supune analizei științifice evoluția politicilor într-un domeniu, care deseori este tratat de opinia publică ca fiind unul destul de îngust – cel al bibliotecilor. Mediul specialiștilor însă este de mult în așteptarea unei radiografii a politicilor din acest domeniu, fiind absolut conștienți de faptul că documentele de politici reușite au capacitatea să stimuleze dezvoltarea ramurii, iar cele nereușite, viceversa – de a stagna sau chiar a duce la degradarea acesteia.

Autoarea prin munca efectuată dă dovadă de un act de curaj civic, deoarece creatorii politicilor supuse analizei științifice sînt în preajmă și ar putea dezaproba unele concluzii ale tezei din simpla dorință de a-și justifica deciziile adoptate la vremea lor, precum și consecințele care au urmat.

Cu atît mai importantă și actuală este lucrarea științifică avizată, deoarece numai o astfel de analiză, obiectivă, științific argumentată poate reduce pe viitor riscurile unor acte de guvernare și management mai puțin inspirate.

Pe lîngă curajul civic, autoarea dă dovadă și de curaj științific – abordează un șir de probleme complexe, care anterior nu au fost subiecte ale unor cercetări științifice. Începînd de la definirea noțiunii de „politici în Sistemul Național de Bibliotecii” și terminînd cu concluziile și recomandările care rezultă din cercetare, teza dnei Mariana Harjevschi poartă o amprentă inovațională accentuată.

Fundamentul științific al tezei îl constituie abordarea sistemică, multidimensională, fiind reflectate aspectele: istoric (etapele evoluției), social-politic (funcțiile bibliotecii), juridic (situația normativ-juridică) și tehnologic (aplicarea tehnologiilor informaționale în bibliotecii).

Autoarea își argumentează metodologia de cercetare și modalitatea de abordare a obiectului și subiectului tezei, călăuzindu-se de lucrările științifice ale unui număr impunător de autori din țară și străinătate. Diapazonul cultural și profesional larg al autoarei i-a permis să extindă aria de cercetare istoriografică mult peste hotarele geografice și lingvistice tradiționale. Pe lîngă lucrările teoretice ale autorilor din România, Rusia, SUA, autoarea analizează teoriile și practicile existente în Norvegia, Suedia, Danemarca, India, în multe alte țări.

Aspectul pluridisciplinar trece ca un fir roșu prin toată lucrarea și acoperă pe lîngă domeniul pur biblioteconomic, cele mai

relevante domenii care au tangență cu problemele abordate în lucrare: dreptul de autor, accesul la informație, dreptul de împrumut public, dreptul legal etc.

Structura lucrării, impecabil gîndită pentru a atinge obiectivele formulate, include introducerea, trei capitole, zece paragrafe, o sinteză, recomandări și bibliografie.

În *Introducere* autoarea reflectă aspectele principale ale lucrării, argumentează fundamentarea teoretică, trecînd în revistă cele mai relevante lucrări ale autorilor autohtoni și străini, importanța și actualitatea temei, determină obiectivele și sarcinile fixate. Impresionează volumul obiectivelor cercetării, fiecare din ele constituind un obiect de studiu complex și absolut nevalorificat anterior: elementele definitorii ale politicilor sistemului național de bibliotecii, noțiunea de politici în domeniul bibliotecilor, analiza structurii și conținutului politicilor statului în domeniu, evoluția procesului de reglementare juridică, cultura juridică a bibliotecarilor etc.

Punîndu-și drept scop analiza unei game atît de largi de obiective, autoarea absolut conștient și-a asumat o sarcină extrem de dificilă – de a structura și a analiza o multitudine de probleme și fenomene, abordarea cărora nu a avut precedente.

Cu toate că autoarea și-a asumat o povară deloc ușoară, pregătirea teoretică, capacitatea de gîndire logică și analitică, precum și bogata experiență practică profesională, socială și administrativă a dumeanei, i-a permis să exploreze strat cu strat toate aspectele obiectivelor fixate.

Capitolul 1. Evoluția conceptelor de politici în Sistemul Național al Bibliotecilor. Etapizarea evoluției politicilor în Sistemul Național al Bibliotecilor

Primul lucru, care pare, la prima vedere, să fie atît de evident este etapizarea cronologică a politicilor în domeniul bibliotecilor pe parcursul celor douăzeci și doi de ani reflectați în studiu. Însă, intuitiv, fără o ana-

liză minuțioasă a masivului de documente științifice și politice apărute în această perioadă, delimitarea evolutivă a politicilor în Sistemul Național de Biblioteci n-ar fi putut fi definită relevant. Autoarea evidențiază două etape principale a evoluției politicilor în domeniul bibliotecilor: prima etapă constituie perioada 1991-2000, iar cea de-a doua – 2000-2013 (p. 18).

Însăși autoarea acestor rînduri, cu o experiență de activitate în administrarea publică centrală din domeniul culturii și implicare directă în procesul de elaborare a politicilor în domeniul culturii, în general, și a domeniului bibliotecilor, în particular, s-a confruntat nu o dată cu anumite dificultăți în etapizarea fenomenului evoluției politicilor în Sistemul Național de Biblioteci. Autoarea tezei a găsit soluția cea mai relevantă, după părerea noastră, pentru a evidenția sfîrșitul primei etape, cel mai dificil de definit – anul 2000, bazîndu-se pe unul din principalele documente strategice ale acestei perioade – *Programul de dezvoltare a bibliotecilor din Republica Moldova* (1997), care au avut ca finalitate anul 2000 (p. 19).

Mai mult decît atît, și cea de-a doua perioadă, care se finalizează cu anul 2013, nu rezultă doar din anul finisării tezei, dar are o continuare logică prin anul curent și anul viitor care, după părerea noastră, pot fi calificate drept început al unei noi etape de evoluție a politicilor în domeniu, avînd drept reper de bază internaționalizarea acestor politici și procese de integrare europeană, caracteristice pentru societatea noastră. În cazul cînd autoarea va continua cercetările, peste un anumit interval de timp va putea confirma sau infirma această supoziție.

Definirea noțiunii de „politici în sistemul național de biblioteci”

O altă problemă-cheie, pe care autoarea a soluționat-o cu brio, este definirea noțiunii de „politici în sistemul național de biblioteci”. Complexitatea acestei sarcini constă nu numai în faptul cum menționa-

ză autoarea în cercetarea sa, că în literatura de specialitate, politicile în domeniul bibliotecilor nu reflectă un punct de vedere unitar, ci și printr-o anumită ostilitate care persista la începutul anilor '90 față de sintagmele care uneau noțiunile de „cultură” și „politică”, afirmîndu-se că acești termeni sînt incompatibili, deoarece cultura este apolitică. Numai după aderarea Republicii Moldova la Convenția Culturală Europeană în mai 1994 și participarea experților din diverse domenii ale culturii la reuniuni și acțiuni internaționale, noțiunea de „politică” asociată cu domeniul culturii încetul cu încetul a început să se instituționalizeze în vocabularul funcționarilor și experților.

Faptul că noțiunea de „politică” în diverse domenii a început să fie mai des utilizată atît la nivel oficial, cît și în lucrări științifice și didactice, deloc nu a simplificat situația la nivel de abordare teoretică. Politicile în domeniul bibliotecilor, după cum menționează absolut corect autoarea, au căpătat „mai multe înțelesuri: ca expresie a scopului general sau a stării de fapt, propuneri specifice, decizii ale Guvernului, autorizare oficială, programe, politici, produse, rezultate, teorii sau modele, procese” (p. 44).

Prin analiza minuțioasă a definițiilor formulate de diverși autori, atît cu nume notorii, cît și mai puțin cunoscuți (p. 32-43), autoarea ajunge la concluzia că noțiunea care urmează a fi consacrată științific pentru domeniul studiului este de „politici”, la forma ei de plural, și elaborează propria definiție a fenomenului: „*ansamblu de măsuri elaborate atît de structurile de stat, cît și de societatea civilă, în corespundere cu principiile internaționale, care să contribuie la dezvoltarea întregului sistem național de biblioteci*”.

Abordarea inovatoare de care dă dovadă autoarea constă nu numai în formularea adecvată a noțiunii și definirea acesteia, dar și în însuși conținutul ei, prin care societății civile pentru prima dată i se atribuie rolul de actor activ, deopotrivă

cu structurile de stat, în elaborarea și promovarea politicilor.

Subiectul cercetării, pe care autoarea îl definește ca fiind „evoluția politicilor ce vizează bibliotecile din Republica Moldova” este pe larg desfășurat pe parcursul capitolelor 2 și 3 ale tezei.

Capitolul 2. Politicile în sistemului național al bibliotecilor din Republica Moldova (1991-2000)

În scopul argumentării tezei sale principale pentru caracterizarea primei etape de evoluție a politicilor în domeniul bibliotecilor și anume a faptului că această perioadă este profund marcată de procesul de democratizare a bibliotecilor, de deideologizare a conținutului activității acestora, autoarea analizează fenomenul de consolidare a politicii în domeniul instituțiilor bibliotecare prin prisma cadrului de reglementare cu privire la bibliotecă.

Cu referire la cercetătorul din România M. Regnelă, care afirmă că bibliotecile „sînt supuse unui permanent proces de transformare în funcție de interesele și mentalitatea epocii respective”, autoarea tezei dezvoltă și supune unei analize complexe procesul de transformare a bibliotecilor din instituții ideologice, cum erau ele definite în perioada sovietică, în instituții infodocumentare cu un spectru larg de funcții specifice, bazate pe un fundament democratic și de implicare socială largă.

Trebuie de menționat faptul că, bazîndu-se pe materialele disponibile, autoarea a dedus, iar în unele cazuri a intuit adecvat atmosfera social-politică din perioada anilor 1991-2000, fapt care i-a permis să evidențieze problemele majore caracteristice acestei etape de evoluție a politicilor în domeniul Sistemului Național de Bibliotecă, printre care:

- deideologizarea activității instituțiilor bibliotecare;
- crearea cadrului legislativ și normativ juridic al activității bibliotecilor;

- racordarea la cerințele și principiile internaționale;
- asigurarea unității naționale în biblioteconomia Republicii Moldova;
- promovarea conceptului de societate civilă în mediul profesionist și crearea progresivă a instituțiilor acesteia.

În argumentarea abordării sale autoarea nu se limitează la tratarea documentelor de politici și a lucrărilor, publicate de o pleiadă de autori în perioada respectivă, ci propune și o clasificare proprie a actelor normative din Republica Moldova ce au conexiune cu domeniul biblioteconomic, evidențiind trei categorii ale acestora: *acte legislativ-normative de valoare generală (specifică) pentru domeniul biblioteconomic, acte legislativ-normative de valoare tangențială pentru domeniul biblioteconomic, acte legislativ-normative de valoare nespecifică pentru domeniul biblioteconomic* (p. 56).

Această abordare i-a permis autoarei să extindă aria cercetărilor efectuate și să includă în spectrul analizei efectuate materiale din domeniul dreptului civil, dreptului administrativ, dreptului de autor, dreptului internațional etc.

Autoarea, cu lux de amănunte, supune analizei evoluția instituțiilor specifice din domeniu – Asociației Bibliotecarilor din RM, Consiliului Biblioteconomic Național, structurilor de specialitate ale organelor de administrare centrale și locale. Fără o evaluare a rolului acestor instituții prin prisma evoluției și contrapunerii cu situația social-politică și mediul profesional din perioada supusă analizei, ar fi mult mai dificil de stabilit liniile directorii ale activității lor pe viitor.

Un interes deosebit pentru perceperea complexității problemelor abordate de către autor îl constituie studiul efectuat *Impactul cadrului de reglementare asupra activității de bibliotecă* (p. 76-85), care îmbogățește cercetarea cu un material factolo-

gic inedit. Autoarea și-a propus să supună analizei științifice perceperea de către specialiști a cadrului legislativ și normativ juridic din domeniul bibliotecilor. Prin măsurările efectuate cu ajutorul chestionarelor elaborate, autoarea reproduce un tablou complex al reacției la documentele de politici a celorla, a căror menire este să se călăuzească de ele în activitatea sa practică.

Materialul acumulat și supus analizei științifice creează o platformă foarte utilă din punct de vedere practic la capitolul ameliorării legislației și actelor normative care urmează să apară pe viitor. Studiul efectuat demonstrează clar concordanța obiectivelor pe care și le-a fixat autoarea documentului de politici cu impactul pe care acestea le au asupra mediului profesionist. Studiul contribuie la depistarea problemelor și lacunelor din documentele de politici supuse analizei. Valorificarea rezultatelor acestui studiu în procesul redactării și rescrierii eventuale a *Legii cu privire la biblioteci* este imperativ necesară și asupra lui urmează a fi atrasă atenția factorilor de decizie din domeniu. Aplicarea practică a acestui studiu se va regăsi și în sistemul de formare și perfecționare a specialiștilor din instituțiile infodocumentare. Sîntem într-un acord cu afirmația autoarei că „orice lege adoptată trebuie să schimbe calitativ activitatea instituțiilor spre care este îndreptată. Dacă legea nu schimbă situația existentă, ea are un efect negativ” (p. 90).

Capitolul 3. Dimensiunile politicii naționale în domeniul bibliotecilor în perioada 2001- 2013

Expertul internațional în domeniul politicilor culturale, Simion Mundy, caracterizează politica culturală a unui stat cu un șir de acțiuni pe care le întreprinde sau nu le întreprinde un guvern în vederea dezvoltării și promovării culturii. „Dacă ar fi cultura la fel de importantă precum reiese din multe discursuri guvernamentale, susține

expertul, ar avea un buget pe măsura celui de la protecția socială sau apărare. Desigur, în realitate, acest lucru nu se întâmplă niciodată” (S. Mundy, *Politici culturale: un scurt ghid*, Consiliul Europei, 2000).

Cu părere de rău, dimensiunea politicii în domeniul bibliotecilor din perioada anilor 2001-2013 denotă o indiferență și drept urmare, o marginalizare a domeniului bibliotecilor în politicile guvernamentale.

Autoarea tezei efectuează o radiografie a politicilor statului din această perioadă și conducîndu-se de principiul obiectivității, anunțat la începutul studiului, este nevoită să remarce că pachetul de programe elaborate și aprobate la nivel de guvern, cum ar fi: *Programul național „Satul Moldovenesc”* (2005-2015), *Modernizarea țării – bunăstarea poporului* (2005-2009), *Planul de acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană* (2005-2007); *Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului* (2004-2008), *Orientările strategice de dezvoltare social-economică a Republicii Moldova* (2005); *Strategia națională de edificare a societății informaționale „Moldova electronică”, inclusiv Programul E-cultura* (2004-2010); *Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare* (2009-2013, ulterior 2015); *Programul de dezvoltare a accesului la internet în bandă largă pe anii 2010-2013*, demonstrează faptul că subestimarea rolului bibliotecilor în societate, chiar și în documentele de politici în domeniul informatizării și edificării societății informaționale, rămîne a fi un handicap al actului de guvernare.

Sîntem nevoiți să susținem această afirmație a autoarei, precum și discrepanța enormă între viziunile strategice promovate pe plan regional și mondial de diverse organisme internaționale cu cele simple și lacunare, elaborate la nivel național.

Totodată, activismul comunității de bibliotecari, care nu au renunțat nici pentru o clipă la inițiative adresate structurilor guvernamentale în promovarea interese-

lor instituției bibliotecare, demonstrează cu prisosință rolul mediului de specialiști și al societății civile în calitatea lor de actori importanți în elaborarea și promovarea politicilor din domeniu. Cu toate că majoritatea inițiativelor manifestate au fost trecute cu vederea de către autorități, importanța acestor actori în definirea politicilor de interes național rămâne a fi substanțială.

Faptul că autoarea tezei de doctor deține și funcția de președinte al Asociației Bibliotecarilor din Republica Moldova și are în spate o experiență foarte bogată în cadrul acestei structuri, amplifică importanța practică a cercetării.

Nu putem să nu fim de acord cu teza enunțată de către autoare că „fără un parteneriat strategic între guvern, parlament și sectorul cultural specializat orice politică culturală este inefficientă, lipsită de vigoare, promovează autoizolarea, marginalizează dezvoltarea bibliotecilor”.

Spiritul în întregime al cercetării este unul al deschiderii, al orientării spre viitor și al dezvoltării perpetue a domeniului bibliotecilor.

Cu părere de rău, volumul recomandat pentru aviz nu ne permite să reflectăm absolut toate aspectele tezei.

În încheiere, vom conchide că:

- structura și conținutul lucrării corespund întru totul obiectivelor formulate în teză;
- obiectivele enunțate au fost atinse;
- lucrarea este scrisă într-un stil științific elevat, care denotă un înalt grad de maturitate academică a autoarei;
- formulările, deducțiile și afirmațiile expuse de către autor sînt coerente, obiective și concludente;
- concluziile formulate atît la finele fiecărui capitol, cît și cele generale rezultă din cercetările efectuate;
- studiul este bazat pe analiza unui volum impunător de surse bibliografice

– 208, în limbile română, engleză, franceză și rusă, avînd un spectru tematic larg: monografii și articole, documente de politici și administrative, inclusiv din cele mai recente.

Ca urmare a celor expuse, ținem să afirmăm cu certitudine că conținutul tezei corespunde întocmai temei aprobate, sînt reflectate integral în publicațiile științifice ale autoarei. Autoreferatul tezei, la rîndul său, prezintă fidel spiritul inovativ și conținutul acesteia.

Aspectele de bază și concluziile au fost prezentate în cadrul multiplelor foruri de specialitate naționale și internaționale și au stat la baza unor cursuri universitare susținute de autor.

Concluziile teoretice, recomandările pe care le propune autoarea, precum și anexele care conțin produse științifice și practice de valoare, cum ar fi *Modelul strategic al sistemului național de biblioteci, Ciclul de viață al procesului politicilor publice, Remodelarea Consiliului biblioteconomic național din Republica Moldova, Proiectul alternativ al liniilor directoare pentru Sistemul Național al Bibliotecilor (2011-2016)* ș.a. au o importanță practică sporită pentru ameliorarea sistemului de elaborare a politicilor în domeniul bibliotecilor.

Obiecții și sugestii:

- Concluziile capitolului II nu reflectă suficient de amplu conținutul studiilor efectuate, lăsînd, involuntar în umbră unele aspecte importante, abordate în această parte a lucrării, cum ar fi clasificarea actelor normative și percepția de către bibliotecari a cadrului juridico-normativ. Efortul de analiză și sinteză, pe care l-a făcut autoarea în elaborarea capitolului rămîne, cu părere de rău, fără reflectare exhaustivă în concluzii.
- Cu toate că pe parcursul textului lucrării s-au strecurat unele greșeli de tipar, scăpări de litere, stilul tezei și logica expunerii nu au avut de suferit, textul

având un înalt grad de integritate și concludentă.

- Sugestie pentru viitoarele studii în domeniu: perceperea activității instituțiilor infodocumentare în calitate de subiect al industriilor culturale, prin intermediul cărora pot fi prestate servicii informatice, inclusiv contra plată. Biblioteca de viitor poate deveni o specie de instituție TIC, care ar fi capabilă să presteze servicii informaționale, informatice și multimedia. Varietatea acestor servicii poate fi foarte multiplă – de la digitizarea conținutului, până la elaborarea unor aplicații specifice și consultanță în utilizarea diverselor gadgeturi. Atribuirea către bibliotecă a unor astfel de funcții, ar cere revederea politicii tradiționale de dezvoltare a bibliotecilor și revoluționizarea procesului de formare a specialiștilor instituțiilor infodocumentare cu accentuarea pre-

gătirii tehnice și tehnologice. Cred că în unele tipuri de bibliotecă ponderea specialiștilor cu studii tehnice ar putea la un moment dat să prevaleze celor cu studii umanitare. O schimbare la față a bibliotecii în Societatea Informațională. Indiferent de atitudinea autoarei față de această supoziție, direcția de cercetare urmează a fi menținută și dezvoltată în continuare.

- Teza de doctor merită să fie propusă spre publicare în formă de monografie și materiale didactice.

Concluzionând cele expuse, considerăm că teza doamnei Mariana Harjevschi *Evoluția politicilor în Sistemul Național al Bibliotecilor din Republica Moldova* la specialitatea 572.02. *Infodocumentare; biblioteconomie și știința informării* corespunde cerințelor înaintate, iar autoarea a demonstrat că merită să-i fie atribuit titlul științific de doctor în științe ale comunicării.

POLITICILE DE BIBLIOTECĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA: SECȚIUNE TRANSVERSALĂ ISTORICĂ

*Prof. univ. dr. ing., dr. marketing Angela REPANOVICI,
Universitatea „Transilvania”, Brașov*

Abstract

The research POLICY DEVELOPMENT IN THE NATIONAL LIBRARY SYSTEM OF MOLDOVA prepared by Mariana Harjevschi has a special significance for the development of society, social progress and culture development. It is listed the strengths of the paper – review from the practical knowledge of all policy elements, opinions of experts in the field, but as well the international perspective.

It is noted its value for the for policy development of the National System of Libraries and excelency of practical ap-

proach, based on solid theoretical foundation related to the definition of policies of the national libraries, establishing the correlation of library policies and regulatory framework, as well as offering innovative products (ex. model Guidelines for Strategy development on libraries) recommendations on different levels of management libraries to streamline the national policy for libraries.

Keywords: *cultural policies, library policies, library strategies/programs, library legislation, legal literacy, library community.*